

ULBS

Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu

Școala doctorală interdisciplinară

Domeniul de doctorat: Istorie

TEZĂ DE DOCTORAT - Rezumat

**CASE PAROHIALE DIN TRANSILVANIA
ALE BISERICII EVANGHELICE C.A.
DIN ROMÂNIA**

doctorand:

Liliana-Daniela, SEMCU(CAZACU)

conducător științific:

prof.univ.dr. Zeno-Karl, PINTER

- 1. INTRODUCERE**
- 2. CONSIDERAȚII PRELIMINARE**
  - 2.1. IZVOARE, BIBLIOGRAFIE
  - 2.2. STADIUL CERCETĂRILOR PRIVIND CASELE PAROHIALE
  - 2.3. METODA DE CERCETARE
- 3. DATE ISTORICE**
- 4. FUNCȚIUNEA CASELOR PAROHIALE**
  - 4.1. CASA PAROHIALĂ CURENTĂ
  - 4.2. CASE PAROHIALE CU FUNCȚIUNE DEOSEBITĂ
    - 4.2.1. Sediul episcopal de la Biertan
    - 4.2.2. Palatul episcopal din Sibiu
    - 4.2.3. Casa predicatorului-învățător
  - 4.3. SCHIMBĂRI RECENTE
- 5. PROTOTIPUL**
  - 5.1. CASA PAROHIALĂ DIN MEDIUL RURAL
  - 5.2. CASA PAROHIALĂ DIN MEDIUL URBAN
  - 5.3. CASA PAROHIALĂ DE ORIGINE MONASTICĂ
- 6. AMPLASAMENTUL**
  - 6.1. POZIȚIA FAȚĂ DE BISERICĂ
  - 6.2. DECLIVITATEA TERENULUI
  - 6.3. FORMA PARCELEI
  - 6.4. AMPLASAREA PE TEREN ȘI FAȚĂ DE STRADĂ, CURȚI, ACARETURI
  - 6.5. AMPLASAMENTE SCHIMBATE
- 7. CONFIGURAȚIA SPAȚIALĂ**
  - 7.1. FORMĂ GENERALĂ
    - 7.1.1. Planul
    - 7.1.2. Nivelurile
    - 7.1.3. Acoperișul
  - 7.2. FOIȘOARE, LOGII, CERDACE
  - 7.3. ELEMENTE STRUCTURALE- ZIDURI, PLANȘEE, ȘARPANTE

7.4.ELEMENTE NESTRUCTURALE

7.4.1. Învelitori

7.4.2. Binale

7.4.3. Sisteme de încălzire și sisteme de iluminare

8. DATAREA APROXIMATIVĂ

9. STILUL

9.1.CASE PAROHIALE CU NUCLEU GOTIC

9.2.ELEMENTE ALE RENAȘTERII

9.3.CASE PAROHIALE ÎN STIL BAROC

9.4.CASE PAROHIALE ÎN STIL NEO-GOTIC, NEO-RENAȘTERE, NEO-CLASIC

9.5.CASE PAROHIALE DE SECOL XX

REPERTORIU

STAREA DE CONSERVARE

BIBLIOGRAFIE

Cuvinte cheie: case parohiale, preoți și parohi, decima, Biserica Evanghelică C.A. din România, Transilvania, sediu episcopal Biertan, palatul episcopal Sibiu, patrimoniu, stare de conservare, mediu rural, mediu urban, reutilizare, schimbarea funcțiunii, prototip, tipologie, amplasament, parcelar, configurație spațială, plan, nivel, acoperiș, volumetrie, datare, stil.

1.INTRODUCERE

Literatura care prezintă istoria sașilor transilvăneni este amplă și cuprinzătoare. Cu toate acestea, scrieri despre clădiri din patrimoniul Bisericii Evanghelice C.A. din România sunt puține și se concentrează aproape exclusiv asupra bisericilor și fortificațiilor acestora. Alte genuri de construcții din proprietatea acestei instituții, deși au o însemnătate funcțională, culturală și estetică remarcabilă, sunt puțin documentate- aproape necunoscute în literatura de specialitate. Acesta este cazul mai ales în ceea ce privește casele parohiale, care au o valoare cu totul deosebită: în contextul european și al specificului local transilvănean, au fost un factor de primă importanță al evoluției seculare și al diversificării fondului de locuit.

Începuturile caselor parohiale se pierd în negura timpului în perioada construcțiilor de lemn. Primele dovezi devin palpabile odată cu apariția clădirilor zidite cu mult înaintea reformei, mai întâi prin documente scrise, pentru ca apoi să se păstreze și urme pe teren. Schimbările prin care trec clădirile reflectă nu doar starea socială, urmată de reformă, ci și raporturile dintre cler și comunitate, respectiv situația materială generală din zonă.

Din numărul mare de localități transilvane care au avut legătură cu minoritatea germană, considerăm relevante circa 250 de case parohiale. Din acestea, în prezenta lucrare se insistă asupra a 200, dintre care majoritatea au putut fi cuprinse integral în fișele de monument; ele se află în județele Sibiu, Brașov, Alba, Mureș și Bistrița-Năsăud.

Atât distribuția geografică a caselor parohiale, cât și dificultățile inerente ale unui studiu de acest gen au condus la necesitatea limitării cercetării. S-a încercat în permanență surprinderea cât mai obiectivă și completă a stării de fapt, dar schimbările ce vor interveni în decursul timpului, cât și apariția unor considerente noi, vor necesita revederea și completarea observațiilor făcute.

2. CONSIDERAȚII PRELIMINARE

În acest capitol sunt prezentate izvoarele și bibliografia pe care se bazează lucrarea, stadiul cercetărilor cu privire la casele parohiale săsești și, în închiere, metoda de cercetare.

Puținele date existente se găsesc mai ales sub formă primară, în liste și inventare, în registrele de contabilitate ale parohiilor (*Kirchenrechnung*), sub formă de chitanțe pentru meșteri și materiale de construcții. Cu puține excepții, sursele bibliografice identificate privesc mai puțin subiectul studiat și mai degrabă fac referiri la acesta. Informații mai consistente se găsesc în scrierile bisericești, în cărțile comemorative (*Gedenkbuch*) și în rapoartele întocmite de către forurile ecleziaste superioare cu ocazia vizitării oficiale a bisericilor (*General- oder Spezialkirchenvisitationen*). Deosebit de utile s-au dovedit releveele și planurile de arhitectură din arhivele bisericești și ale institutelor de cercetare.

Prima cercetare cuprinzătoare a fost realizată în anii '80 ai secolului XX de către preotul, decanul și istoricul Dr. Hellmut Klima și a privit istoricul localităților în ansamblul lor. Datele cu privire la casele parohiale sunt de natură istorică, o selecție de informații din diverse izvoare și bibliografii, precum și observații de la fața locului despre aspectul clădirilor, considerații despre vechimea acestora și menționarea unor detalii remarcabile (înscrisuri, ancadrame). Între 1992-1998 cu sprijinul statului german, a avut loc o inventariere exhaustivă a localităților și clădirilor. Doar o mică parte din rezultate au fost publicate, referințele la casele parohiale fiind, de asemenea, reduse. Subiectul a mai fost abordat în lucrări de istorie a arhitecturii, a artei și de urbanism. Și din repertoriul arheologic au putut fi extrase unele date cu referință la casele parohiale.

Metoda de cercetare s-a bazat pe coroborarea diferitelor date colectate de pe teren și din sursele documentare și bibliografice. S-a realizat o documentație fotografică a obiectelor cercetate, iar în limita posibilităților au fost realizate și schițe de parti. Observațiile de la fața locului au fost introduse în fișe de inventar.

3. DATE ISTORICE

Acest capitol prezintă pe scurt organizarea coloniștilor de origine germană, "*Hospites teutonici ultrasilvani*", din punct de vedere administrativ și ecleziastic, precum și principalele acte juridice și administrative, care stabileau drepturile și obligațiile comunităților parohiale.

Astfel, în cadrul teritoriului studiat, a fost identificată situația localităților din punct de vedere al administrației teritoriale (localități libere pe pământ crăiesc și iobage pe pământ

nobiliar) și al subordonării ecleziastice (organizarea în capitluri și subordonarea față de episcopii sau arhiepiscopii). Pe baza acestor criterii a rezultat și statutul clerului, implicit situația diferită a veniturilor a celor două categorii: parohi în localitățile privilegiate (*plebanus*) și preoți simpli în cele iobage (*sacerdotes*). Dacă în ambele situații venitul principal este reprezentat de decimă, valoarea acesteia diferă. Astfel, pe pământ nobiliar o pătrime revine, în mod normal, episcopului; o altă pătrime capitlului; a treia arhidiaconului; și ultima preotului. Pe pământ crăiesc, în funcție de subordonarea parohiei, preotului, respectiv comunității, îi reveneau mai multe părți ale decimei. Diferențele de venit se adâncesc și mai mult, în funcție de posibilitățile economice ale comunităților, care cresc sau scad valoarea dijmei, ceea ce se reflectă în mod nemijlocit în mărimea și somptuozitatea casei parohiale.

O altă problemă abordată din perspectivă istorică este ctitorirea și administrarea imobilelor bisericesti. Comunitățile sunt responsabile de construirea caselor parohiale, iar de administrarea imobieliarelor, de întreținerea și creșterea valorii acestora se ocupă epitropii (*"Kirchenväter"*), în acord cu preotul

Ca evoluție, casele parohiale sunt urmărite din momentul incipient, a construcțiilor de lemn apărute curând după înființarea localităților sau cartierelor de coloniști, până la situația de azi. Amplasate în proximitatea bisericii, uneori în incinta fortificată, locuințele preoților au fost printre primele construcții refăcute din zidărie, după biserică, începând cu secolul al XIII-lea.

4.FUNȚIUNEA CASELOR PAROHIALE

Programul caselor parohiale a avut un statut privilegiat în cadrul unei localități datorită utilizatorilor primari ai acestor clădiri, respectiv clericii, care se bucurau de rang înalt și privilegii. Preotul sas nu era doar păstorul spiritual, ci și cel care se ocupa mai mult ca oricine de dezvoltarea culturală a poporului.

Locuințele preoților au îndeplinit de la început aceleași funcțiuni pe care le au locuințele contemporane: funcția de hrănire, odihnă și muncă. Pe lângă exigențele fiziologice, de adăpost, aceste clădiri trebuiau să îndeplinească exigențe majore de ordin psihologic, preotul fiind autoritatea cea mai înaltă, atât din punct de vedere spiritual, cât și administrativ. Aceste exigențe sunt exprimate prin valoarea estetică, forma arhitecturală, nevoia de intimitate în contrapondere cu deschiderea către membrii parohiei, integrarea în viața familială și comunitară.

Reprezentativitatea caselor parohiale ca locuință a membrului celui mai marcant al comunității se translează și în organizarea funcțională. Clădirea trebuie să răspundă cerințelor de ordin privat - viața de familie a preotului- și celor de ordin public – loc de muncă și studiu (biroul preotului), spațiu administrativ (cancelarie parohială) și de primire (a oaspeților).

Un caz special în grupul caselor parohiale îl reprezintă sediul episcopal de la Biertan, ca expresie a organizării bisericii sașilor după reformă, cancelaria episcopală reprezentând centrul administrativ al Bisericii Evanghelice de Confesiune Augustană. În 1867 episcopia revine la Sibiu, în clădirea cunoscută azi drept Palatul Episcopal, în condițiile în care situația administrării bisericii se schimbase mult, se birocratizase și, implicit, era nevoie de o cancelarie mai mare, de un aparat mai complex.

Pe lângă cele două cazuri excepționale menționate mai sus, a fost identificată o tipologie funcțională specială, casa predicatorului-învățător. Situația economică precară a satelor mici, mai ales a celor iobage, a condus la necesitatea cumulării funcției de predicator cu cea de învățător, dar și la comasarea funcțiunilor rezidențiale cu cele educaționale, rezultând astfel o clădire care adăpostea atât locuința clericului, cât și școala.

Odată cu scăderea dramatică a numărului de enoriași, a scăzut și numărul membrilor clerului, iar situația clădirilor s-a schimbat. Rămase fără utilizatorii primari, multe dintre casele parohiale au fost vândute, închiriate, abandonate sau refuncționalizate.

5.PROTOTIPUL

Tipologia cea mai simplă a caselor parohiale este reluarea și dezvoltarea locuinței țărănești și este legată de posibilitățile materiale ale localităților, care depind la rândul lor de forma administrativă și juridică în care se află.

Majoritatea covârșitoare a **caselor parohiale din mediu rural** sunt construite în spiritul caselor tradiționale, dar având dimensiuni și volum mult mai mare decât găsim la cele obișnuite. Cu latura lungă sau scurtă către stradă, cu cerdace sau foișoare care protejează accesul și curți cu acareturi tipic țărănești, locuințele preților se remarcă prin amplasamentul variat al corpurilor de clădiri și prin formele neregulate ale parcelelor. Se remarcă la clădirile de secol XIX și început de secol XX o tendința de urbanizare, sau de modelare în reprezentări la scară redusă a castelelor și reședințelor nobiliare. În ceea ce privește organizarea curții, și aceasta preia modelul gospodăriei țărănești, doar că totul este supradimensionat. Se remarcă șuri de mari dimensiuni (șurile de dijmă), care să poată prelua partea cuvenită din recoltă.

Nucleele inițiale ale locuințelor preoților au constat, ca și la locuințele țărănești, din una sau două camere. Odată cu dezvoltarea localităților și creșterea puterii economice, s-au dezvoltat și locuințele, iar casele parohiale au evoluat rapid către construcții mai dezvoltate.

Casele parohiale din mediul urban reprezintă o paralelă în evoluția locuinței orășenești. Din nevoia de a răspunde complexității crescute a vieții religioase urbane, inclusiv de adăpostire și hrănire a personalului cleric numeros, pe lângă clădirea principală apar corpuri noi adosate sau independente în curtea parohială. Cu o singură excepție, Sighișoara, casele parohiale urbane nu au fost construite într-o etapă, ci au crescut organic, în funcție de orientarea și dimensiunea parcelei, de evenimentele cu impact asupra orașului și de necesitățile vieții religioase. O caracteristică specială este apariția relativ timpurie a caselor cu etaj. Spre deosebire de preoții din localitățile rurale, parohii din orașe au gospodării mult simplificate. Însă accesul este tratat cu multă atenție și marcat prin ancadrame monumentale. La Sibiu poate fi urmărită evoluția casei urbane pornind de la forma cea mai veche, în pivniță păstrându-se încă locuința inițială, cu pivniță și parter, din perioada gotică. Modul de evoluție al caselor patricienilor poate fi urmărit în locuința parohială din Bistrița.

În privința caselor **de origine monastică** avem mai multe ipoteze (cu excepția Cârței, unde au fost efectuate și săpături arheologice), și mai puțin dovezi concludente. Pentru a trage niște concluzii clare sunt necesare studii suplimentare.

6.AMPLASAMENTUL

Casele parohiale au fost construite ca parte a ansamblurilor eclesiastice. Acestea au constituit de la început nucleu de la care a pornit dezvoltarea urbanistică a localităților. De dimensiuni mai mari decât parcelele obișnuite, cu forme variate, situate în poziții privilegiate, în proximitatea bisericilor, amplasamentele caselor parohiale sunt definite de relief, cursuri de apă, drumuri și elemente de compoziție urbanistică, cum sunt piețele și pajiștile intravilane.

Amplasamentul este analizat în funcție de o serie de criterii, cum sunt:

- Poziția față de biserică: marea majoritate a locuințelor parohilor se află în proximitatea acestora, uneori între zidurile de fortificație (Cristian/Grossau), mai ales în târguri (Cisnădie) și orașe (Mediaș, Sibiu). Aproximativ 25% dintre case se găsesc în proximitatea bisericilor, dar sunt despărțite de acestea cu un drum. 15% dintre locuințele preoților se află la distanță de biserică
- Declivitate: Terenurile în pantă și cele plane au aproximativ aceeași pondere în grupul parohiilor din acest studiu. Terenul în pantă a favorizat apariția unui alt

mod de organizare a curților, prin retragerea caselor în poziție favorizată, spre linia de fund și amplasarea la stradă a acareturilor.

- Forma parcelei: Parcele cuprind atât curți, cât și grădini. Spre deosebire de parcelele obișnuite, care tind către forme geometrice, aproximativ dreptunghiulare, în cazul curților caselor parohiale varietatea este mult mai mare. Forma este dictată de condițiile topografice și de terenul disponibil în preajma bisericilor.
- Amplasarea pe teren, curți, acareturi: Casele ies din aliniamentele străzilor, sau au o orientare diferită și proporții care le individualizează. În prelungirea casei, sau în spatele, respectiv fața acesteia se află acareturile.
- Amplasamente schimbate: Cele două situații comune schimbărilor de amplasament sunt mutarea locului casei în cadrul aceluiași teren și strămutarea de pe o parcelă pe alta.

7.CONFIGURAȚIA SPAȚIALĂ

Forma generală este caracterizată de planimetrie, numărul de niveluri și acoperișul. Forma de plan cel mai des întâlnită este cea rectangulară, cu una, două, maxim trei travee pe latura îngustă și două, trei, mai rar cinci pe cealaltă direcție, dispuse în tract simplu, dublu sau triplu, cu încăperile în anfiladă. Poate rezulta dintr-o singură fază de construire, sau din mai multe. Circa 25% din casele parohiale studiate au formă de plan în L, cu varianta translată spre T prin deplasarea ușoară a corpului perpendicular de la colțul clădirii. Tot de la casa de formă rectangulară pleacă și cele mai simple clădiri în U, altele sunt construite astfel de la început. Acestea li se adaugă forme de plan mai complexe, reflectând etape multiple de construire în secole diferite, sau rezultate din noile cerințe de organizare funcțională, dar și datorită apariției pe scară mai largă a proiectanților specializați.

În general, casele au două niveluri, pivniță (îngropată, semiîngropată sau la nivelul solului) și parter. În special în mediul urban apar variații: case cu pivniță, parter și etaj; doar parter și etaj; pivnițe suprapuse, parter și etaj; pivniță, demisol și parter înalt.

Aspectul obișnuit al caselor parohiale este cel tradițional, cu volum compact, definit și de acoperișurile masive, în două - patru ape, cu sau fără rupere de pată (cazul cel mai des întâlnit). Unele au pinioane de zidărie triunghiulare sau teșite, cu variații (pinion în trepte). Acoperișurile principale se pot intersecta cu cele ale foișoarelor, mai scunde.

Marea majoritate a clădirilor studiate prezintă o structură exterioară, de tipul foișor, cerdac sau terasă, amplasată de obicei către zonele private ale gospodăriei, care protejează

accesul la locuință și la pivniță. Acestea pot fi închise, cu suprafețe vitrate mari. O serie de cerdace sunt executate în ”operă”, cuprinse în corpul casei.

Structura este din zidărie de piatră și de cărămidă, cu planșeele din grinzi de lemn sau bolți de piatră sau de cărămidă. Șarpantele tuturor caselor sunt din lemn, uneori cu îmbinări cu cuie de lemn, și datează din ultimele secole. Învelitorile sunt, aproape exclusiv, din țiglă ceramică, întrerupte de lucarne semicirculare, rectangulare, sau de tabachere metalice.

Ferestrele caselor parohiale sunt în două sau trei canaturi, cu oberlichturi sau fără, duble, cu deschidere normală (fereastra exterioară se deschide spre exterior, cea interioară spre interior). Abia spre sfârșit de secol XIX ferestrele încep să fie montate în grosimea peretelui. Înainte de secolul al XVIII-lea ușile sunt de mici dimensiuni, cu balamalele și broasca aplicate pe suprafața acesteia. Ulterior apar balamalele montate în grosimea ramelor.

Cele mai vechi sisteme de încălzire și preparare a hranei, cu urme vizibile și azi, sunt vetrele deschise, cu hotă sprijinită pe zidurile adiacente și, spre încăpere, pe o grindă masivă. Sobele cu cahle încep să fie folosite încă din secolul al XV-lea. Înainte de utilizarea curentului electric pentru iluminat, casele parohiale foloseau lumânări și lămpi așezate în nișele pereților. Cele mai vechi astfel de nișe păstrate în pivnițele caselor parohiale datează din perioada gotică.

8.DATAREA APROXIMATIVĂ

Datarea clădirilor existente și mai ales a părților acestora poate fi dificilă, din cauza lipsei elementelor de identificare clară și a folosirii tehnicilor constructive asemănătoare în epoci diferite.

Putem presupune, cu destulă siguranță, construirea primei case parohiale de piatră la Sibiu în **secolul al XIII-lea**. În **secolul al XIV-lea** casa parohială din Brașov era probabil deja construită din zidărie. **Secolul al XV-lea** marchează o etapă importantă a evoluției locuințelor în Sighișoara, Sibiu și Bistrița, când se dezvoltă fondul locativ atât ca tipologie, dar și ca materiale de construcții durabile. În **secolul al XVI** au loc schimbări importante ale fondului construit, casele din zidărie, eventual cu etaj, apar cu frecvență crescută. Mai puține sunt clădirile cu datare clară în **secolul al XVII-lea**. În general, aflăm despre această perioadă din relatări despre case ridicate în secolele următoare pe pivnițele sau temeliile celor vechi.

Secolul al XVIII-lea este caracterizat de diversitate în domeniul construcțiilor. Circa 30 de case sunt nou construite în această perioadă, fie pe fundații mai vechi, fie pe amplasamente

noi, sau pe cele inițiale, după demolarea completă a clădirilor existente. Peste 20 de case mai vechi sunt extinse și modificate în această perioadă. Observăm că în jur de 70% din casele care au fost construite sau refăcute în acest secol și-au păstrat acel aspect.

Aproape 100 de clădiri sunt caracterizate de transformările **secolului al XIX-lea**. Dintre acestea, cel mai mare grup – în jur de 70 – sunt construcții noi, eventual ridicate pe fundații și pivnițe vechi. Peste 20 de alte case sunt adaptări și extinderi ale unor clădiri anterioare. Un eveniment major, care va influența situația construcțiilor bisericesti inclusiv în primele decenii ale secolului următor, este înființarea Asociației *Gustav Adolf Verein*, care oferă sprijin financiar pentru reparații și chiar reconstrucții. În aceeași perioadă remarcăm și menționarea frecventă a numelor profesioniștilor implicați în execuția lucrărilor de construcții, semn că domeniul se consolidează și începe să fie reglementat.

La început de **secol XX**, înainte de primul război mondial, peste 20 de comunități sunt ocupate cu ridicarea de noi case parohiale. Din 30 de case parohiale de secol XX, doar două mai sunt construite după cel de-al doilea război mondial. Alte caracteristici sunt: modificări de partiu, modernizări, schimbări de funcțiune care afectează atât casele parohiale, dar mai ales organizarea curților acestora (ocuparea parohiilor de către sediile organizațiilor agricole de stat).

9.STILUL

Analiza stilistică a caselor parohiale prezintă unele dificultăți care decurg din caracteristicile programului de arhitectură. Având locuirea ca funcție primară, peste care se așează atributul reprezentativității, acest tip de clădiri a fost supus permanent schimbărilor de-a lungul secolelor, pe mai multe planuri. Funcția de reprezentativitate a dus la adaptarea arhitecturii caselor după noile stiluri europene.

Cele mai vechi elemente de stil identificate aparțin romanului târziu (Șura Mare, Sibiu). În strânsă legătură cu evoluția orașelor medievale apare arhitectura gotică. Din aceasta se păstrează inclusiv nuclee ale vechilor locuințe, dar și elemente structurale (zidării, bolți, contraforți) și de plastică arhitecturală (ancadramente, nișe, uși, fresce).

Renașterea a lăsat puține urme identificabile în programul caselor parohiale. Barocul însă s-a manifestat amplu, prin punerea accentului pe zona intrării, a scării de acces la etaj și pe sala principală. Locuințele devin mai spațioase prin construirea de noi încăperi sau lărgirea celor existente. Apar planșeele boltite a avela și penetrațiile ample la bolțile semicilindrice. Fațadele beneficiază de ornamentația barocă, care le subliniază caracterul reprezentativ.

În combinație cu barocul, sau pe finalul acestei perioade, apar elementele clasiciste, manifestate în special în modul de tratare al fațadei principale.

La sfârșit de secol XIX avem exemple de frumoase vile urbane neo-clasice, sau clădiri tradiționale cu fațade tratate în acest stil. Sunt construite case parohiale în stil neo-renaștere sau neo-gotic, cu aspect de mici castele.

Stilul eclectic se manifestă mai ales la clădirile realizate după proiecte, dar nu în mod exclusiv. Unele clădiri nu mai pot fi încadrate stilistic din cauza modernizărilor care nu au ținut cont de specificul arhitectonic al casei, ci mai degrabă de ”moda” locală. Astfel vechile case parohiale au devenit greu identificabile vizual la fața locului.

REPERTORIU

Repertoriul constituie partea cea mai importantă a acestei lucrări analitice și conține un număr de 200 de case parohiale. El se prezintă ca un inventar al tuturor caracteristicilor, grupate pe diferite categorii de date, completate, după caz, de fotografii, planuri și alte desene. Informația este structurată în două părți.

Prima, plasată în partea dreaptă a fișei desfăcute, cuprinde datele de identificare. Este vorba, mai întâi, de noua și vechea denumire a localității în care se găsește casa parohială – în diferite limbi – precum și încadrarea nouă și veche în unități teritorial-administrative și ecleziastice. Amplasamentul este prezentat prin intermediul unei fotografii aeriene și cinci rubrici, cuprinzând caracteristicile terenului și amplasării monumentului. Urmează date istorice, informații privind acareturile și, în sfârșit, bibliografia. Una, două fotografii exterioare, sau un plan tind să caracterizează casa.

A doua parte prezintă, separat, diferite corpuri ale clădirii, cu forma de plan, datare, stil, număr și dispunerea încăperilor, precum și nivelurile, respectiv traveele. În continuare sunt descrise diferitele părți ale clădirii/corpului (acoperiș, pinion, prispe/logii, ferestre, uși, pivnițe, planșee). De regulă se prezintă, după caz, fotografii suplimentare.

STAREA DE CONSERVARE

Ca niște concluzii rezultă starea de conservare legată de structura constructivă și detalii remarcabile.

Probabil cea mai importantă schimbare survenită în istoria clerului este distanțarea dintre enoriași și preot. Această tendință este accentuată de frământările secolului al XX-lea, care duc la schimbări sociale profunde și migrări masive ale sașilor transilvăneni. Depopularea localităților, în special a satelor, a însemnat pentru preoți scăderea dramatică a comunităților evanghelice și uneori dispariția lor. Astfel s-a schimbat și paradigma funcționării clerului, iar o parte însemnată a caselor parohiale și-a pierdut funcțiunea inițială. Fără locatari și fără o comunitate care să le poată întreține și repara, multe dintre clădiri încep să fie afectate de uzura fizică, agravată de lipsa măsurilor de întreținere curentă.

Astăzi avem un număr de cel puțin 13 case dispărute, sau pe cale de dispariție. Un număr de circa 20 de case din totalul celor cuprinse în această lucrare sunt afectate de degradări majore, care le periclitizează siguranța. Circa 60 de case din eșantionul studiat se găsesc în stare medie de conservare, ceea ce înseamnă că nu prezintă degradări structurale, dar au deficiențe ale elementelor nestructurale.

Marea majoritate a acestor case sunt închiriate ca locuințe, iar în jur de 10 de către ONG-uri. În folosința comunității evanghelice se mai găsesc circa 15 case în stare medie de conservare, restul fiind nelocuite sau vândute.

Au avut și vor avea loc și în continuare schimbări de funcțiune, care presupun dificultăți și necesitatea adaptării construcțiilor la cerințele actuale și de viitor. Aceste schimbări pun probleme specifice, la care se adaugă starea de conservare precară, datorită uzurii fizice în decursul timpului. Având în vedere această problemă, este necesară efectuarea unor intervenții urgente în vederea conservării acestei părți importante a patrimoniului nostru național.